

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
DOMENIUL FILOLOGIE**

F. Brunea-Fox – Reporterul cu ochi multiplu

(rezumat)

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Constantin CUBLEȘAN

Doctorand:

Alexandru GRUIAN

Alba Iulia, 2012

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
DOMENIUL FILOLOGIE**

F. Brunea-Fox – Reporterul cu ochi multiplu

(rezumat)

**Conducător științific:
Prof. univ. dr. Constantin CUBLEȘAN**

**Doctorand:
Alexandru GRUIAN**

Alba Iulia, 2012

CUPRINS

Argument / p. 4

Cap. I: Drumul spre punctul 0 / p. 7

Reînnoarea unei tradiții / p. 7

Jurnalismul – între studii și talent nativ / p. 9

Reporterul / p. 18

Cap. II: De la literatura de avangardă la reportaj / p. 25

Din ghetoul ieșean în avangarda literaturii / p. 25

Din avangardă în realitatea imediată / p. 41

Cap. III: Brunea-Fox și șansa vremurilor interesante / p. 48

Viața ca spectacol – sursa principală de inspirație pentru Brunea-Fox / p. 48

Teme predilecte: periferia socială, situațiile extreme / p. 61

Cap. IV: 1921-1937 – purtător al mărcilor „Dimineața” și „Adevărul” / p. 72

Percepția asupra presei scrise în perioada interbelică / p. 72

Civic, fapt divers, senzațional, aventură / p. 77

85
Incursiune în România profundă: *Trenul-fantomă* / p.

Viața din afara vieții: *Cinci zile printre leproși* / p. 89

p. 98
Faptul divers devine frescă socială: *Unde voi naște?* /

Periferie și aventură: *Patul nr. 6, Trustul cerșetorilor* / p. 106

Viciu și aventură: *Aventuri malteze, Crucea de piatră* / p. 115

„Reportajele mele sunt memoriile mele” – restituite de Lisette Daniel-Brunea / p. 127

Elemente de stilistică în textele semnate de Filip Brunea-Fox / p. 131

Cap. V: Fotoreporterul Iosif Berman: „A trăit atâta vreme cât a putut fotografia...” / p. 134

Cap. VI: Holocaustul personal: *Orașul măcelului. Jurnalul rebeliunii și al crimelor legionare* / p. 143

Antisemitismul la final de secol XIX și început de secol XX / p. 144

Ascensiunea extremei drepte românești / p. 147

Interzicerea ziarelor „Dimineața” și „Adevărul” / p. 155

Orașul măcelului. Jurnalul rebeliunii și crimelor legionare – viziunea lui Brunea-Fox asupra infernului apropiat / p. 160

Martor riguros, dar neputincios, al rebeliunii legionare / p. 162

Ochiul jurnalistului, cea mai bună dovadă... / p. 166

Evreul, revenire la condiția normală, alunecare spre posibil persecutor / p. 172

Epilog: „*ILSE ZWO*” și-a încetat apariția / p. 174

Cap. VII: Reporter în „vremuri noi” / p. 177

Libertate vs. libertate „reglementată” / p. 177

Reportaj și propagandă / p. 186

Despre Sulina sau subterfugiul întoarcerii spre tinerețe
/ p. 193

Muzeograful entuziast și desuetul vraci al albinelor / p.
198

Cap. VIII: Reportaj publicistic vs. reportaj literar / p. 203

Frontiera / p. 203

Ambivalența reporter/scriitor / p. 214

Viitorul / p. 224

Brunea-Fox: saltul în realitate. Concluzii / p. 226

Bibliografie / p. 227

Anexe

Cuvinte-cheie: Brunea-Fox, interbelic, reportaj, reporter, avangardă, presă

Argument

În România anului 1898, la Iași, s-a născut Filip Brauner, devenit ulterior Filip Brunea-Fox, omul care va reuși sincronizarea reportajului publicistic românesc cu cel european, din punct de vedere al tematicii și stilisticii. La F. Brunea-Fox se face trimitere ori de câte ori breasla – respectiv jurnaliștii – are nevoie de referințe identitare. Evaluat la superlativ, din perspectiva profesionalismului său, foarte des citat, Brunea-Fox este (totuși) puțin studiat, deși un mare număr al reportajelor sale, apărute inițial în presa vremii, au fost republicate postum în volum prin grija soției sale, Lisette Daniel-Brunea.

Ne propunem să scoatem în evidență faptul că multitudinea și calitatea referințelor conduc la ideea că F. Brunea-Fox poate fi considerat nu un precursor al reportajului publicistic românesc modern, ci primul reporter care posedă toate caracteristicile profesionale ale confrăților săi contemporani din țări ale Vestului Europei – pe care le considerăm de referință în lucrarea de față, atunci când recurgem la analize comparative, datorită unor motive obiective: apariția tiparului, dezvoltarea timpurie a presei, evoluția mentalităților și o din ce în ce mai mare libertate de expresie.

Prestația sa reportericească, categoric superioară celei din avangarda literară, a fost, în opinia noastră, potențată exact de apartenența sa la diferitele mișcări de avangardă. Vom încerca să stabilim un lanț de cauzalitate între activitatea de scriitor a lui Brunea-Fox și cea de jurnalist, pentru a vedea în ce măsură prima a influențat-o pe a doua, în condițiile în care în România acelor ani nu existau școli de jurnalism. Vârful profesional a fost atins prin reportaj, dar ne propunem și

trecerea în revistă a unei palete mai largi de articole semnate de Brunea-Fox în cotidienele sau periodicele vremii.

Stadiul cercetării actuale reiese și din faptul că cea mai amplă referire la activitatea sa în avangarda literară și în jurnalism este o prefață, semnată de criticul Dan C. Mihăilescu la cel de-al doilea volum al lui F. Brunea-Fox, *Memoria reportajului*¹. O teză de doctorat a Mariei Spătariu, *Reportaj și literatură. Disocieri și interferențe în literatura română*², îi consacră un capitol lui F. Brunea-Fox, fără a face însă referire la volumele apărute după revenirea în activitate a jurnalistului, în 1944 (după ce, cum se va vedea, ascensiunea extremei drepte va duce la interzicerea ziarelor unde Brunea-Fox a cunoscut celebritatea și vârful de carieră). De asemenea, nu putem trece mai departe fără a remarca volumul prof. univ. dr. Radu Ciobotea³, interesant prin modul de grupare tematică a reportajelor semnate în presa românească interbelică. Deși trimiterile spre Brunea-Fox sunt numeroase, ele sunt în egală măsură succinte, numele său fiind evocat mai mult ca un fel de „instanță profesională incontestabilă”, fără însă a demonstra argumentat și de ce anume. Puține dicționare literare îl introduc în cuprinsul lor, iar volumele dedicate avangardei îi citează textele, dar îl consideră reprezentant marginal. În acest context, credem că este oportună reunirea într-o singură lucrare a prezentării generale și referințelor critice asupra activității de autor avangardist, continuată cu analiza detaliată a textelor de publicistică, într-un prim demers de a oferi o

---

¹ F. Brunea-Fox, *Memoria reportajului*, Editura Eminescu, București, 1985.

² Maria Spătariu, rezumatul tezei de doctorat cu titlul *Reportaj și literatură. Disocieri și interferențe în literatura română*, coordonator: prof. univ. dr. Mircea Braga, susținută la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia în data de 20.10.2010, pe site http://www.uab.ro/upload/1538_rez%20ro%20spatariu.pdf

³ Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc*, Editura Polirom, Iași-București, 2005.

viziune de ansamblu, integrată, asupra evoluției profesionale și performanțelor atinse de F. Brunea-Fox.

F. Brunea-Fox, membru al avangardei literare

Filip Brunea-Fox părăsește Iașiul la 20 de ani, după cum spune soția sa, Lisette Daniel-Brunea, „pentru un București necunoscut”. Iată momentul plecării, așa cum apare descris cu mulți ani mai târziu, în textul *Dulce târgul Ieșilor*, publicat în 1973 în revista „Tribuna României”: „Exact la sfârșitul primului război mondial, în 1918, trenul așa-zis al «armistițiului», cel dintâi tren care readucea la vetrele lor pe bejenarii din Muntenia și Oltenia goniți de urgia armiiilor nemțești în 1916 din provinciile natale și pribegiți în «dulcele și ospitalierul târg al Ieșilor» luase, zic, în vagoanele înșesate și înghețate de gerul iernii și câțiva tineri de pe meleagurile Bahluiului. Pe Benjamin Fundoianu, Iosif Ross, Alexandru Philippide și pe mine. Prieteni încă din școala primară, ademeniți încă din adolescență de mirajul Bucureștilor.”⁴

Probabil și sub influența cercului de prieteni, aderă fără rezerve, cu entuziasmul celor 20 de ani, la avangarda literară, împreună cu mulți dintre cei care ulterior o vor consacra. „Erau, majoritatea, autodidacți sau elevi prin ultima clasă de liceu și care, peste puțină vreme, au devenit nume cunoscute: Armand Pascal, Luca Gridu, Ilarie Voronca, Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet), Stephan Roll (pe adevăratu-i nume Gheorghe Dinu), Henri Gad, F. Brunea, Ross...”⁵

Brunea-Fox nu a fost doar un admirator de la distanță al avangardei, ci un membru activ al ei. Dadaism, constructivism, integralism sunt bornele esențiale ale curentelor de avangardă românești, inegale ca profunzime și apartenență la acest spațiu, insuficient pregătit pentru a le

---

⁴ F. Brunea-Fox, *Memoria reportajului*, Editura Eminescu, București 1985, pp. 232-233.

⁵ Sașa Pană, *Născut în '02*, Editura Minerva, București 1973, p. 116.

primi. Foarte scurte, prozele din perioada constructivistă a lui Brunea-Fox uzează de același limbaj dublu caracteristic textelor care se pare că l-au inspirat, cele ale lui Urmuz. Acest limbaj poate fi decodificat acceptând asocierea directă (parțial logică, dar fără intermediere explicită) dintre personaje și o anume simbolică a gesturilor și limbajului. Absurdul, devenit scop în sine, este cultivat cu moderație, lăsând scrierii un sens epic ce evoluează de multe ori spre un final abrupt, neprevăzut. Ludicul păstrează un rol important, chiar transformat în umor negru, ca de exemplu în *Răzbumarea lui Papufili*⁶. Criticul Dan C. Mihăilescu identifică în schița *Răzbumarea lui Papufili* o posibilă știre, a unui fapt divers care se poate rezuma printr-un titlu ca *Sinuciderea unui distrat*. „Știrea are tot ce-i trebuie: senzațional, economie stilistică, umor, abilitate complicitate cu lectorul, doza de insolit dublată de aparenta indeterminare a finalului etc.”⁷ Această aplecare a lui Brunea-Fox spre relatări seci, jurnalistice, va fi mai evidentă, după cum se va vedea, în a doua mare etapă a avangardei românești, *integralismul*.

În 1925 a apărut revista „Integral”, autodefinită „organ al mișcării moderne din țară și străinătate”. F. Brunea-Fox va publica mult în „Integral”, revistă care marchează și încheierea perioadei sale avangardiste. Este unul dintre principalii redactori ai revistei, alături de Ion Călugăru, M. H. Maxy și Ilarie Voronca dând consistență redacției din București. Benjamin Fondane și Mattis Teutsch activau în redacția pariziană. Criticul Dan C. Mihăilescu apreciază că prozele din „Integral” prefigurează opțiunea din ce în ce mai clar conturată pentru jurnalism.

---

⁶ Filip Brunea-Fox, *Răzbumarea lui Papufili*, în „75H.P.”, 1 oct. 1924, p. 6. *Răzbumarea lui Papufili* este singura proză din revista (la rândul său cu un singur număr) „75 H.P.”

⁷ Dan C. Mihăilescu în *Prefață* la F. Brunea-Fox, *Memoria reportajului*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 15.

Există în prozele lui Brunea-Fox câte o frază, uneori doar o propoziție care, scoase din context, contribuie esențial și premonitoriu la definirea menirii lui. În partea a III-a din *Supraamericanul* („Miss Dolly and partner”), brusc, aproape mascat în text, „Puk Taylor sări din mers în realitate”. Saltul lui Brunea-Fox în realitate nu a fost însă unul brutal, după cum s-a văzut reporterul incisiv a coexistat destul de multă vreme, absolut pașnic, cu avangardistul contestatar dar pedant, dacă avem în vedere că în 1921 scria deja la „Adevărul”, iar colaborarea la „Integral” a luat sfârșit odată cu ultimul număr, apărut în 1928. Acest salt al lui Brunea-Fox de la avangardă spre jurnalism pare și este intrigant, invitând la presupuziții, pentru că Brunea însuși nu consideră necesar să-și justifice explicit reorientarea. Manifestele avangardei fac explicit legătura dintre jurnalism și imperatiile noului secol, cu trimitere, după cum am văzut, spre viteză, modernitate, ieșire din clișee. Criticul Alexandru Mirodan identifică și motive legate de social, mentalitate și nu în ultimul rând, de pragmatism: „...la prima vedere, între formația sa și setea de a-l descoase pe chestorul de la Prefectură, nu ar fi nici o înrudire (ne-am fi așteptat ca tânărul cu Apollinaire învățat pe de rost să ceară o slujbă la pagina culturală, asta da.) La o altă vedere, însă, lucrurile se lămuresc. Cum știm, *Avangarda* nu se mărginea la poezii «smucite» și oricum abstruze «pour épater les bourgeois», ci se lansase în campanii violente împotriva mentalităților burgheze, privite cu repulsie. Versurile «din-care-nu-înțelegi-nimic» sau «pe-care-aș-putea-să-le-fac-și-eu», schițele absurde, se îmbinau cu o analiză critică, perfect logică, a societății... Se poate afirma, deci, că pentru Brunea (ca și, mai târziu, pentru Bogza) ziaristica era un fel de a se exprima, altfel desigur decât poezia, dar nu din altă familie de spirite. Un gen care, în plus, îngăduie autorului să fie citit de-un număr nesfârșit mai mare de oameni decât

revistele teribilo-scânteietoare, pe hârtie velină, în 750 de exemplare.”⁸

Criticul Radu Ciobotea apreciază că generația lui Brunea-Fox este cea care face trecerea spre jurnalismul profesionist practicat pe scară largă. Evoluția reporterului dinspre avangarda literară spre presă confirmă opinia sa: „Până în 1919, România n-a putut avea decât în mică măsură un corp de gazetari profesioniști. Mai precis, elita jurnalistică se suprapune elitei literare și, uneori, politice.”⁹ După cum se va vedea din capitolele următoare, după primul război mondial și unificarea României, jurnalismul autohton devine și el sincron cu stilul și tendințele continentale, prin temele abordate, stilul de redactare și promovarea reportajelor în ziarele vremii.

Activitatea în presă

Realitatea este deci cea care dă dimensiunea talentului unui reporter – spune teoria. Dacă ne este permisă joaca cu termenii – flerul fiind o noțiune subiectivă și... speculativă –, atunci vom face o trimitere spre Henri Bergson, cel care a inspirat avangarda, definind între altele aptitudinea conștiinței de a descoperi intuitiv o soluție. Brunea-Fox, avangardist, asemeni eroului său Puk, are deci flerul (echivalent prozaic al intuiției) de a sări din mers în realitate, simțind că locul său este în stradă. Este de fapt una dintre soluțiile sale de a transpune în practică manifestele avangardiste. Strada-realitate, strada care modelează, călește, conferă experiență chiar și pentru un rafinat al experimentelor artistice. Experimentul artistic presupune un risc, dar nu fizic. Strada însă este altceva, iar ludicul Brunea-Fox a avut fără îndoială

---

⁸ Alexandru Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I, Editura Minimum, Tel Aviv, 1986, p. 253

⁹ Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc*, Editura Polirom, Iași-București, 2005, p. 43.

mult fler când a scris: „Nu călcați strada! Mușcă!”¹⁰ Dan C. Mihăilescu compară, plastic și inspirat, țipătul străzii, manifestare a spectacolului perpetuu, cu *Țipătul* pictorului norvegian Edvard Munch. Ipostaza personajului din tablou, deloc reconfortantă, menține în alertă simțurile, irită, incită, sperie sau enervează, dar nu te lasă indiferent.

Filip Brunea-Fox va cunoaște gloria din timpul vieții. „Influențat de principiile avangardei privind revelarea realului și a vieții moderne, explorate brut, neliteraturizat, [Brunea-Fox] va evolua spre condiția «super-reporterului» invocată de manifestele mișcării... Vocația fiind descoperită, se dedică unei cariere gazetărești prodigioase. Strălucirea profesională o dobândește ca redactor la «Dimineața» (1925-1937) și «Adevărul» (1932-1937).” Semnătura sa va deveni repede celebră. Fox, Mac, Pan, Potomac, F.Br., F.Br.Fx., fx sunt pseudonimele sub care și-a publicat textele, avangardiste sau jurnalistice, dar F. Brunea-Fox va rămâne apelativul consacrat, Fox fiind o particulă adăugată în semn de asociere dorită (probabil prin prisma profesionalismului) cu producătorul american de jurnale de actualități Fox Movietone News. În perioada 1928-1963, Fox Movietone News (cu subsidiara British Movietone News) a difuzat programe de știri și reportaje filmate în Statele Unite ale Americii și Marea Britanie (unul dintre primii producători care au renunțat la ilustrația muzicală de fundal și au introdus comentariul).

Malta ca destinație a traficantilor de carne vie, cartierele rău famate ale Bucureștiului, colcăind de lume interlopă, mizeria extremă din colibe improvizate prin gropile de gunoi, podurile peste Dâmbovița ca adăpost pentru tinere fete nevoite să nască la adăpost de oprobriu, adâncul mării explorat în costum de scafandru, leprozeria de la Lărganca, șocantă pentru cititorul zilelor noastre, pentru care

---

¹⁰ F. Brunea, *Țipătul străzii* (semnat Potomac), în „Stînga”, an. I, nr. 5, 11 dec. 1932, p. 4.

Însăși denumirea are un iz medieval, rudă temporală cu ciurma sau holera, deci imposibil de asociat cu secolul XX, „Curtea miracolelor” a lui Victor Hugo transpusă în variantă bucureșteană, trenul de noapte, obligatoriu de clasa a III-a, viața ghettoizată a evreilor maramureșeni, contrastând cu clișeele antisemite ale vremii, Ada-Kaleh, insula misterioasă din mijlocul Dunării, paradis al corupției instituționalizate, sunt destinații concret, pe care Brunea-Fox le-a străbătut nu doar ca reporter, ci adaptându-se uneori mimetic, ochiul său „multiplu” jucând rolul camerei ascunse din dotarea jurnalistului de investigație al zilelor noastre. Este ușor identificabilă preferința sa pentru lumea năpăstuită, parțial explicabilă prin îndelungata activitate în redacțiile ziarelor „Dimineața” și „Adevărul”, considerate, datorită politicii redacționale, de stânga, fără însă ca această situație ideologică să afecteze modul de tratare a subiectului, ce presupune, moral și tehnic, echidistanță, echilibru, documentare completă și de bună-credință, articole corect balansate jurnalistice. Sultana Craia apreciază că prin talentul, curiozitatea, simțul realității, calitatea stilului și fibra morală, Brunea-Fox este pe drept considerat cel mai mare reporter al perioadei interbelice. „Reportajele sale păstrează mărturia dintr-o Românie profundă, tragică, cu mari probleme sociale, cuprinzând toate zonele țării. Senzaționalul nu este artificial, ci se naște din chiar realitățile unei lumi corupte, violente, bolnave și parcă fără speranță. Reporterul nu cade totuși în melodramă pentru că evită sentimentalismul, iar accentul moral este implicit. [...] Ca gazetar, în primul rând ca reporter, este reprezentativ pentru spiritul anilor '30, în cadrul căruia ilustrează atitudinea consecventă de stânga. Poate fi considerat un «clasic» al reportajului social și al anchetei.”¹¹

---

¹¹ Sultana Craia, *Dicționarul ziaristilor români*, Editura MERONIA, București, 2009, p. 49.

Ascensiunea jurnalistică a lui Brunea-Fox a avut loc în paralel cu activismul său în avangarda literară. Pe de o parte, avem un tânăr deschis experimentului, acceptat de un grup elitist în care l-a introdus prietenul său Benjamin Fundoianu, pe de alta, un ziarist la început de carieră. Diferența de stil și conținut a scrierilor sale este uneori frapantă. Agresivitatea contestatară avangardistă, însoțită de texte ludice sau note critice nu mai este recunoscută în textele cuminți semnate la început de carieră cu pseudonimul Pan, pe prima pagină a cotidianelor de mare tiraj „Adevărul” și „Dimineața”, generic numite prin sintagma „presa din Sărindar” și considerate, de istoricul Lucian Boia, „coloși” ai presei în epocă, alături de „Universul”: „*Universul*, cu un tiraj apreciat (în 1934) la 200.000 de exemplare, *Adevărul*, respectiv *Dimineața*, cu 50.000 plus 100.000. Pe lângă principalele gazete, grupurile respective editau și alte periodice, precum și cărți, având fiecare propria editură. În această privință, *Adevărul* își depășea concurentul: publica, printre altele, *Adevărul literar și artistic* (în timp ce *Universul literar* își încetase apariția în 1931), combativa revistă de stânga *Cuvântul liber* (între 1933 și 1936), precum și, pentru publicul mai larg, *Realitatea ilustrată*.”¹² Pentru cititorii din perioada interbelică era un gest absolut firesc cumpărarea unor ziare extrem de critice la adresa puterii cu orientare în special de dreapta. Pentru consumatorul de presă al anului 1968, stilul presei interbelice devenise de mult amintire. Cu toate acestea, Gheorghe Dinu face o apreciere obiectivă și chiar curajoasă: „Ziarele «Adevărul» și «Dimineața», «Cuvântul liber», unde Brunea-Fox a publicat cel mai mult, erau ziare care au adus un suflu nou și modern presei, care au stimulat și au făcut loc în coloanele lor unor condeie îndrăznețe, unor profesioniști culți care să dea noilor genuri și rubrici o altă ținută; aceste

---

¹² Lucian Boia, *Capcanele istoriei, Elita intelectuală românească între 1930-1950*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 65.

publicații vor însuma apoi o pleiadă de ziariști, de pamfletari și polemisti care alcătuiesc astăzi patrimoniul scrisului cotidian. Între ei, Brunea-Fox se desprindea cu deosebire în genul până la el precar – reportajul – ca un ziarist cu un suflu de un adânc umanism, de revelație artistică, surprinzătoare”.¹³

În cuprinsul lucrării, ne propunem să trecem în revistă, exemplificând, câteva din temele majore alese de Brunea-Fox. Ne vom opri aici doar la unul dintre ele, considerat unanim reportaj-școală: *Cinci zile printre leproși*. În reportajul-foleton *Cinci zile printre leproși*, F. Brunea-Fox nu ezită să arunce în luptă tot arsenalul literar și publicistic de care dispune. Titlul reportajului este sec, lipsit de patetism, am putea spune „conform manualului de jurnalism” – dacă în epocă ar fi existat un manual de jurnalism. Rezumă esența, incitând prin indiciul despre destinație – leproșii. Ce s-a întâmplat de fapt în interiorul celor cinci zile? Brunea gradează tensiunea. Jonglează cu textul, recurge la intertextualitate, plasează înaintea *Introducerii* un comunicat al Ministerului Sănătății care reușește exact contrariul a ceea ce ar trebui să urmărească un comunicat oficial, respectiv liniștirea populației. Comunicatul agită, e vorba de oameni, dar ar putea fi vorba la fel de bine despre tigri evadați de la grădina zoologică: „De la lazaretul Lărgeanca din ostrovul Deltei au fugit zece leproși. Autoritățile sanitare și jandarmerești au reușit să-i găsească pe o parte din ei și să-i expedieze înapoi la lazaret. Având în vedere gravitatea maladiei, publicul e avizat să evite orice contact cu cei încă în libertate și să-i semnaleze autorităților.”¹⁴

---

¹³ Gheorghe Dinu, *La tinerețea unui septuagenar*, în „Presa noastră”, nr.3/martie 1968, p.10.

¹⁴ F. Brunea-Fox, *Cinci zile printre leproși*, în volumul *Reportajele mele. 1927-1938*, Editura Eminescu, București, 1979, p. 81.

Reportaj și fotografie – activități complementare

Am considerat potrivită inserarea unui capitol distinct dedicat Fotografului, „Cel care a revoluționat imaginile fotografice, «smulgându-le din anchiloza de până atunci și încărcându-le cu viață adevărată», cum spunea Geo Bogza. Cel fără de care Brunea-Fox nu pleca nicăieri, căci îi era imposibil să-și închipuie reportajele în absența ilustrațiilor semnate I. Berman.”¹⁵ Dacă am asociat numele lui Brunea cu propria descriere a reporterului, numindu-l „cu ochi multiplu”, atunci este momentul să spunem că Iosif Berman a fost numit, de Geo Bogza, „omul cu o mie de ochi”. În volumul *Reportajele mele*, pe lângă textele selectate de Lisette Daniel-Brunea, apar câteva grupaje de fotografii, dintre cele care însoțeau articolele în momentul publicării lor, fotografii care îi aparțin lui Iosif Berman. Asupra cititorului cărții, pe care mai multe zeci de ani îl despart de perioada interbelică, privirea fotografiilor are efecte similare cu cele pe care le au sunetul și imaginea în reportajul modern de televiziune, și anume de confirmare fără echivoc a veridicității subiectului relatat. F. Brunea-Fox, „prințul reporterilor”, prinde contur, este un bărbat înalt, cu alură sportivă, figură deschisă, în ipostaze dintre cele mai diverse, de multe ori „introdus” în mediu la modul propriu, personaj inserat ludic sau real în poveste. Dintr-o dată, reporterul capătă identitate, iar relatările sale, credibilitate – Brunea *chiar mărșăluiește* prin praful insulei Ada-Khaleh, *stă de vorbă* zâmbind cu Tudor Arghezi, *privindu-l jucăuș pe sub sprâncene*, notează atent ceea ce îi spune I.G. Duca sau *pășește respectuos* alături de generalul Constantin Argetoianu.

---

¹⁵ Florentina Stoian, *Iosif Berman – Vânătorul de nori*, pe site http://www.foto-magazin.ro/despre-fotografie_open.php?art=ftm20/archives/2007/06/iosif_berman_va.html, [accesat: 28.11.2010]

Asumarea condiției de evreu – rebeliunea legionară

După interzicerea, în 1937, a cotidianelor *Dimineața* și *Adevărul*, activitatea lui Brunea-Fox se diminuează, chiar dacă va colabora la publicații periodice. Va reveni în atenția cititorilor prin volumul *Orașul măcelului. Jurnalul rebeliunii și al crimelor legionare*, cu o desfășurare ciclică, debutul și finalul aparținând unor considerații personale ale autorului, prilejuindu-i aprecieri asupra condiției evreului, dar și introspecții psihologice determinate de apartenența sa la iudaism. Nu este lamentație, este cinism și revoltă în ceea ce scrie Brunea-Fox, pe alocuri un fel de strigăt nu disperat, ci înrâncenat, pentru normalitate și acceptarea condiției de om ca primordială prin comparație cu cea de evreu. Debutul și finalul indică și faptul că Brunea-Fox se poziționează temporal la o distanță destul de mare de evenimentele descrise, intervalul fiind de mai bine de trei ani. Însemnările datează din zilele rebeliunii legionare din ianuarie 1941, publicarea a fost însă posibilă doar în 1944, după căderea regimului Antonescu, când retorica legată de necesitatea rituală a sacrificiului evreilor va căpăta o profunzime tragică prin adăugarea la victimele din Bucureștiul anului 1941 a Holocaustului continental propriu-zis, copleșitor prin dimensiuni și am putea spune anihilator al tragismului fiecărei componente în parte. Căci ce înseamnă, strict statistic, cele câteva sute de evrei uciși în ianuarie 1941 față de cele peste șase milioane de evrei morți în lagăre? Statistica este cinică, în realitate drama personală poate fi mai profund conștientizată.

Drama evreilor ce au cunoscut rebeliunea legionară din 1941 se subsumează tragediei evreilor din România, care la rândul ei devine parte a Holocaustului. În acest mod își structurează Brunea-Fox eșafodajul logic (expresia are aici nu doar un scop stilistic, ci și unul aproape propriu) al jurnalului său. Rebeliunea, măcelul de la Iași, deportările, trenurile („satanice”), asasinările în masă din Basarabia, „teribilul

carnagiu din Transnistria” sunt părți ale scenariului distructiv trecute în revistă, cu caracter de justificare și dovadă a afirmațiilor sale – jurnalistul nu se dezmente!

Perioada proletcultistă

Reportajele scrise Filip Brunea-Fox după anul 1947 – anul înlocuirii forțate a monarhiei constituționale cu republica populară, relativ puțin numeroase, nu fac decât să demonstreze că adevăratul jurnalism se poate practica doar într-o societate pentru care libertatea presei este un principiu garantat și respectat și nu o armă propagandistică. O parte au fost scrise în perioada „obsedantului deceniu”, când Brunea-Fox, încercând să revină în profesie, a fost nevoit să recurgă și la o tentativă (nereușită și tocmai de aceea abandonată) de adaptare la realismul socialist. Ne vom opri la un volum de mici dimensiuni, *Hârca piratului. Peisaje dunărene*, apărut la Editura Tineretului în 1957, volum care în opinia noastră ilustrează modul în care ziaristul a încercat să se adapteze la cea mai dură perioadă a comunismului românesc. Ar fi, credem, deplasat să prezentăm volumul lui Brunea-Fox, *Hârca piratului. Peisaje dunărene*, ca pe un document incriminator al unui colaboraționism fățiș al autorului cu regimul. Redescoperirea acestei cărți, amintită în dicționarele de specialitate¹⁶, scoaterea ei la lumină, desprăfuirea și demascarea participării lui Brunea la propaganda mincinoasă a proaspăt instalatului regim comunist ni se pare o exagerare inutilă și chiar o lipsă de respect față de un om socotit de voci autoritare și integre ale criticii și literaturii românești drept unul dintre cei mai valoroși jurnaliști români interbelici, dacă nu chiar cel mai bun, în măsura în care am putea risca un clasament absolut, bazat pe criterii (totuși) subiective. Cele

---

¹⁶ A.[Igeria] S.[imota], *Brunea-Fox, F.*, în *Dicționarul general al literaturii române*, (coord. gen. Eugen Simion), A/B, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004, pp. 671-673.

trei, să le spunem reportaje literare, cuprinse în volumul în discuție reprezintă mult prea puțin prin comparație cu scrierile extinse ale lui Geo Bogza de pildă sau ale altor reporteri frenetici, porniți să descopere, cu aparentă naivitate, lumea idilică a muncitorilor și țăranilor români „înfrățiți”, pentru a o da inutil și redundant spre exemplu altora, angajați în aceeași măreață operă, cu același entuziasm idilic.

În încheierea lucrării, am prezentat o panoplie largă de opinii, provenite atât din partea criticii literare, a universitarilor din domeniul jurnalismului, a scriitorilor sau a reporterilor, cu trimitere spre apartenența reportajului. Fără îndoială că reportajul, prin tematica și prin extensia sa, permite arabescuri stilistice care îl apropie de literatură. Dacă includem în categoria reportaj însemnările de călătorie și memorialistica, clasificarea reportajului ca specie literară de frontieră pare perfect justificată: procedee stilistice precum descrierea sau introspecția psihologică apelează la un lexic bogat și dezvoltarea unor planuri narrative complexe, chiar ficționale.

Revenim la faptul că reportajul este considerat ca fiind destinat difuzării pe un canal mass-media, fie acesta presă scrisă sau televiziune (deși nu putem exclude nici new media, unele bloguri având postări ce păstrează caracteristicile reportajului). Dacă acceptăm că este un criteriu de clasificare, atunci ne aflăm fără echivoc în zona publicisticii (mai ales că preponderența reportajelor realizate pentru televiziune – aici incluzând și filmul documentar – este superioară reportajelor ce apar în presa scrisă). Nu vedem nici o inadvertență dacă reportajul, clasificat ca specie a publicisticii, utilizează forme de expresie literaturizante – indiferent dacă acestea sunt proprii presei scrise (ex. lexic bogat, figuri de stil) sau audio-vizualului (imagine, efecte de sunet).

Concluzii

Prezentarea pe larg a conexiunilor sale literare avangardiste, a determinismului existent între cele două posturi – cea de autor (chiar marginal) de avangardă și cea de jurnalist, a tehnicilor de alegere a subiectelor, apoi de documentare și redactare, a polemicilor legate de clasificările teoretice ale reportajului, totul plasat în dublu context, istoric și al presei ca fenomen social –, configurează o carieră complexă, de deschizător de drumuri (dacă nu singular, atunci la o dimensiune neatinsă până la el) în reportajul publicistic interbelic românesc. Așa-numita „presă din Sărindar” – a cărei existență, dacă nu ar fi fost brutal întreruptă în 1937 – ar fi beneficiat încă multă vreme de reportajele lui Brunea-Fox. „Adevărul” și mai ales „Dimineața” l-au „crescut” pe Brunea-Fox, începând cu anul 1921, de la nivelul culegătorului de știri, ascuns sub pseudonime, până în 1937 (anul interzicerii), când ajunsese la statutul de reporter-vedetă. Statut care nu este o ridicare în grad fără fundament, specifică aceluia tipic senzaționalist detestat de Brunea. Dimpotrivă. Ne raliem opiniei criticului Radu Ciobotea, care îl plasează pe Filip Brunea-Fox în imediata vecinătate a reporterilor interbelici europeni Blaise Cendrars, Egon Erwin Kisch sau Albert Londres. „Reportajul cere prestigiu și eleganță”¹⁷, spunea, într-un interviu târziu acordat lui Carol Roman, Brunea-Fox. Dacă reportajul are nevoie de prestigiu și eleganță pentru a merita nu o „strapontină” literară, ci un fotoliu publicistic, atunci Filip Brunea-Fox i le-a oferit cu prisosință.

---

¹⁷ F. Brunea-FOX, *Reportajele mele. 1927-1938*, Editura Eminescu, București, 1979, p. 37.

Bibliografie selectivă

A. Opera

În volum

1. F. Brunea-FOX, *Hârca piratului. Peisaje dunărene*, Editura Tineretului, București, 1957
2. F. Brunea-FOX, *Reportajele mele. 1927-1938*, Editura Eminescu, București 1979
3. F. Brunea-FOX, *Memoria reportajului*, Editura Eminescu, București 1985
4. F. Brunea-FOX, *Orașul măcelului. Jurnalul rebeliunii și al crimelor legionare*, Editura Hasefer, București, 1997

Traduceri

5. Lion Feuchtwanger, *Războiul evreilor*, Editura Bicurim, București, 1945
6. André Stil, *Prăbușirea*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1961
7. Pablo de la Torriente-Brau, *Aventurile eroului necunoscut cuban*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1961 (în colaborare cu Oana Busuioceanu)
8. O.J. Cardosa, *Povestiri cubane*, ESPLA, București, 1962 (în colaborare cu Al. Popescu-Telega)
9. ***, *Calul de mărgean*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964 (pp. 16-31, 57-70)

10. Jean Giraudoux, *Nebuna din Chaillot*, în volumul *Teatru francez contemporan*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964
11. Gabriel Chevalier, *Clochemerle*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1964
12. Pierre Daninos, *Un oarecare domn Blot*, Editura pentru Literatură Universală, București, București, 1966
13. Robert Louis Stevenson, *Comoara din insulă*, în românește de F. Brunea-Fox, Editura Tineretului, București, 1966
14. Bengt Danielsson, *Terry pe urmele lui Kon-Tiki*, Editura Ion Creangă, București, 1970
15. Henry Salvat, *Inteligență, mituri, realități*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972 (în colaborare cu Lisette Daniel)
16. Gaston Berger, *Omul modern și educația sa*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973 (în colaborare cu Lisette Daniel)

Antologii

17. ***, *O zi, un om, un fapt*, Editura pentru turism, București, 1972.

Prefețe

18. F. Brunea-Fox, *Prefață*, în vol. Paul-Louis Courier, *Pamflete*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960

19. F. Brunea-Fox, *Prefață*, în vol. Bret Harte, *Surghiuniții din Poker Flat*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1965

Colecții de publicații

Între anii 1921 – 1937, activitatea jurnalistică a lui F. Brunea-Fox s-a desfășurat cu prioritate în redacțiile cotidianelor „Adevărul” și „Dimineața”, cotidiene în care a publicat numeroase știri, note, interviuri, eseuri și reportaje, semnate cu numele propriu sau cu pseudonim. În urma unei selecții avizate chiar de autor, textele considerate semnificative au fost publicate postum în volumele „Memoria reportajului” și „Reportajele mele. 1927-1938”. Din acest motiv, am identificat punctual textele consultate în presa vremii, altele decât cele reunite în volumele menționate anterior.

20. Adevărul, 1919 – 1937

Tulburările din Rusia-regimul sovietist grav amenințat, 8 martie 1921, p. 1. (semnat Pan)

(Fără titlu), 4 mai 1921, p. 1. (semnat Pan)

Neajunsurile justiției, 9 iunie 1921, p. 1. (semnat Pan)

Farsa cu cenzura, 2 febr. 1922, p. 1. (semnat Pan)

Sugrumarea presei?, 5 febr. 1922, p. 1. (semnat Pan)

Unificarea administrativă, 7 noi. 1922, p. 4. (semnat Pan)

Scandalurile antisemite-un om bătut pentru că era evreu, 18 mai 1930, p. 3 (semnat Pan)

21. Dimineața, 1923 – 1937

Instrucția în chestia stupefiantelor, 21 ianuarie 1928, p. 1 (semnat FOX)

Asasinul monden în fața tribunalului, 1 mar. 1928, p. 1 (semnat fx.)

Romanul unui cămătar, 25 febr. 1928, p. 1 (semnat Potomak)

Din isprăvile bandei de hoți de bijuterii, 27 febr. 1928, p. 1 (semnat Potomak)

Trei zile printre nebuni, 7 martie 1928, p. 1 (semnat FOX)

Șomajul și Sf. Gheorghe, 19 martie 1928, p. 1 (semnat POTOMAK)

Sub regimul liberei tranzacții, 25 martie 1928, p. 1 (semnat FOX)

Revelionul doliului, 3 ian. 1934, p. 5 (semnat Fox)

Suveranii bulgari, oaspeții Regelui Carol, la Sinaia, 27 ian. 1934, p. 1 (semnat FX)

Banditul Crețu, autorul crimelor din Capitală?, 6 martie 1934, p. 1 (semnat POTOMAC)

Cum va fi cetatea universitară?, 9 martie 1934, p. 1 (semnat POTOMAC)

Cum s-a produs dezechilibrul din Oltenești?, 26 martie 1934, p. 7 (semnat FOX)

Când aurul sosește în Capitală..., 29 martie 1934, p. 1 (semnat FOX)

Afluxul în stațiunile balneare, 30 iulie 1934, p. 1 (semnat Potomac)

22. 75 H.P., 1924 (număr unic)

23. Punct, 1924 – 1925

Insula cu bivoli, 3 ianuarie 1925, nr. 6-7, p. 7.

24. unu, 1928 – 1032

Răzbunarea lui Papușili, nr. 3, p. 4.

25. Integral, 1925 – 1928
Sept Manifestes Dada, martie 1925, nr. 1, p. 6.
Supraamericanul-Omul expresie, martie 1935, nr. 1, p. 9.
Avatarurile lui Abraam Texas, iulie 1925, nr. 5, p. 5.
Miss Dolly and partner, ianuarie 1927, nr. 8, p. 6.
Requiem, febr.-martie 1927, p. 12.
26. Versuri și proză, 1915
27. Torța
28. Facla
29. Stânga
- Țipătul străzii*, 11 ianuarie 1932, nr. 5, p. 4 (semnat Potomac)
Focul, 8 ianuarie 1933, nr. 9, p. 4 (semnat Potomac)
Semnele nopții, 5 febr. 1933, nr. 13, p. 3 (semnat Potomac)
30. Adam
31. Lupta
32. România pitorească
33. Tribuna României
34. Revista Ford
- Automobilul și psihologia omului modern*, nr. 3, martie 1938, pp. 10-11.
Week-end, nr. 4, aprilie 1938, pp. 4-5.
Am fost scafandru, nr. 5, mai 1938, pp. 6-7.
Imaginile Vâlcovului, nr. 6, iunie 1938, pp. 8-9.
De la amazoană la automobilistă, nr.8, august 1938, pp. 8-9.
Ultimii țigani – viața de șatră a tuciuriilor nomazi, nr. 9, septembrie 1938, pp. 10-11.
Ada-Kaleh – insula spulberatei legende, nr. 10, octombrie 1938, pp. 2-3.
Troica, Troica, nr. 12, noiembrie 1938, pp. 6-7.

Sub steaua electrică a carnavalului, nr. 13, ianuarie 1939, p. 2.

Valea Prahovei – Regina peisajului românesc, nr. 14, februarie 1939, pp. 2-3.

Reflexii despre circ, nr. 15, martie 1939, pp. 2-3.

Orele libere ale inginerului Ionel Cociașu, nr. 16, aprilie 1939, pp. 2-3.

Stațiunile noastre climaterice, nr. 18, iunie 1939, pp. 2-3.

Pe drumuri dobrogene, nr. 19-20, august 1939, pp. 2-3.

Interviuri

35. (nesemnăt), „Brunea-Fox urmărește o comuniune cu cei asupriți”, *Facla*, 24 iulie 1935, p. 2.
36. Luceafărul, 29.04.1972
37. Sânziana Pop, „Iubirea de oameni cere migală”, *Luceafărul*, 29 aprilie 1972, p. 7.
38. Octavian Butoi, „Brunea-Fox despre reporteri și reportaje”, *Presa noastră*, nr. 9, 1973, p. 23.
39. Petru Popescu, „Brunea-Fox – interviu sentimental”, *Viața românească* nr. 1, ian. 1973, p. 51.

B. Referințe critice

În volum

1. A.[Igeria] S.[imota], *Brunea-Fox, F.*, în *Dicționarul general al literaturii române*, A/B, Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004

2. Ciobotea, Radu, *Reportajul interbelic românesc*, Editura Polirom, Iași-București, 2005
3. Caragea, Cecilia, *Dialog cu Cornel Nistorescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000
4. Cernat, Paul, *Avangarda românească și complexul periferiei*, Editura Cartea Românească, București, 2007
5. Craia, Sultana, *Dicționarul ziariștilor români*, Editura MERONIA, București, 2009
6. Cubleşan, Constantin, *Curenți, mișcări, grupări literare și artistice în sec. XX*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2012
7. Drogoreanu, Emilia, *Influențe ale futurismului italian asupra avangardei românești. Sincronie și specificitate*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004
8. Duda, Gabriela, *Literatura românească de avangardă*, antologie, prefată, postfață, tabel cronologic, note, comentarii și bibliografie de Gabriela Duda, Humanitas Educațional, București, 2004.
9. Grigorescu, Dan, *Dicționarul avangardelor*, Editura Enciclopedică, București, 2003
10. Hangiu, Ioan, *Dicționarul presei literare românești*, Editura Fundației culturale române, București, 1996
11. Ierunca, Virgil, *Dimpotrivă*, Editura Humanitas, București, 1994
12. Ivașcu, George, *Reflector peste timp: din istoria reportajului românesc*, Editura pentru literatură, București, 1964
13. Macovescu, George, *Farmecul pământului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977

14. Mirodan, Alexandru, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I, Editura Minimum, Tel Aviv, 1986
15. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației RAO, București, 2003
16. Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, text îngrijit, adnotat și prefațat de Geo Șerban, Editura Hasefer, București, 2001
17. Pană, Sașa, *Antologia literaturii române de avangardă și câteva desene de epocă*, prefață de Matei Călinescu, Editura pentru literatură, București, 1969
18. Pană, Sașa, *Născut în '02*, Editura Minerva, București 1973
19. Pop, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, Editura pentru literatură, București, 1969.
20. Pop, Ion, *Avangarda în literatura română*, Editura Minerva, București, 1990
21. Pop, Sînziana, *Propuneri pentru paradis*, Editura Junimea, Iași, 1975
22. Pricop, Lucian (coord.), *Dicționar de avangardă literară românească; scriitori, reviste, curente*, Editura Tritonic, București, 2001
23. Sebastian, Mihail, *Jurnal, 1935-1944*, text îngrijit de Gabriela Omăt. Prefață și note de Leon Volovici, Editura Humanitas, București, 1996
24. Stoian, Marin, *Genuri ziaristice*, Editura Fundației România de mâine, București, 2004

25. Tănase, Stelian (coord.), *Avangarda românească în arhivele Siguranței*, Editura Polirom, București, 2008
26. Volovici, Leon, *De la Iași la Ierusalim și înapoi*, Editura Fundația culturală IDEEA EUROPEANĂ, București, 2007
27. Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel (coord.), *Dicționarul scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2002
28. ***, *Avangarda literară românească*, vol. I-II, antologie, studiu introductiv și note bibliografice de Marin Mincu, Editura Minerva, București, 1999
29. ***, *Avangardismul literar românesc*, studiu și antologie de Nicolae Bârna, Editura Gramar, București, 2003.
30. ***, *Literatura românească de avangardă*, antologie, prefață, postfață, tabel cronologic, note, comentarii și bibliografie de Gabriela Duda, Editura Humanitas, București, 1997.

În periodice

31. Dan Lungu, „Literatura româna scrisă de evrei ca joc între experiența de viață și spațiul estetic de distincție”, *Vatra* nr.10/11, 2000
32. Geo Bogza, „Brunea”, *Contemporanul* nr. 4 (1367), p. 1.
33. Presa noastră
Ghe. Dinu, ”La tinerețea unui septuagenar”, nr. 3, martie 1968, p. 21.

- Ghe. Dinu, „F. Brunea-Fox – cavalier al cuvântului cotidian”, nr. 1, ian. 1973, p. 17.
34. Bilete de papagal, 1928
35. Era socialistă
Ioan Grigorescu, „F. Brunea și memorialistica reportajului”, nr. 6/1979, p. 45.
Ioan Grigorescu, „F. Brunea sau senzaționalul de fiecare zi”, nr. 12/1982, p. 42.
40. Radu Popescu, „Prințul”, *România literară* nr. 24, 16 iun. 1977, p. 8.
41. Domnica Macri, „Iosif Berman, Un fotograf Român în National Geographic”, *National Geographic*, iunie 2008, p. 33.
36. Alexandru Gruian, „Saltul în realitate”, *Dilema Veche*, nr. 418, 16-22 februarie 2012, p. II.

Site-grafie

37. Spătariu, Maria, Rezumatul tezei de doctorat cu titlul *Reportaj și literatură. Disocieri și interferențe în literatura română*, coordonator: prof. univ.dr. Mircea Braga, susținută la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia în data de 20.10.2010, http://www.uab.ro/upload/1538_rez%20ro%20sp%20atariu.pdf

C. Bibliografie generală

În volum

38. Barbu, Eugen, *Groapa*, Editura Minerva, București, 1966
39. Baumont, Maurice, *În miezul afacerii Dreyfus*, Editura politică, București, 1980
40. Bărbulescu, Mihai, Deletant, Denis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Pompiliu, Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998
41. Bogza, Geo, *Tablou geografic*, Editura Minerva, București, 1973
42. Boia, Lucian, *România, țară de frontieră a Europei*, București, Editura Humanitas, 2002
43. Boia, LUCIAN, *Istorie și mit în conștiința românească*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1997
44. Boia, Lucian, *Capcanele istoriei, Elita intelectuală românească între 1930-1950*, București, Editura Humanitas, 2011
45. Bowd, Gavin, *Paul Morand și România*, Editura Corint, București, 2008
46. Capote, Truman, *Cu sânge rece*, Editura Vivaldi, București, 1993
47. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a revizuită și adaugita, Editura Minerva, București, 1982
48. Cernat, Paul, Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *Explorări în comunismul românesc*, vol. III, Editura Polirom, București, 2008

49. Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1993
50. Coman, Mihai (coordonator), *Manual de jurnalism*, vol. I-II, Editura Polirom, Iași, 2001
51. Cubleşan, Constantin, *Eminescu în comentarii critice*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008
52. Drogoreanu, Emilia, *Influențe ale futurismului italian asupra avangardei românești. Sincronie și specificitate*, Editura Paralela 45, București, 2004
53. E. Lovinescu, *Evoluția poeziei lirice (cap. XL)*, în *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, pp. 675-684.
54. Ghemeș, Ileana, *Orientări culturale românești în perioada interbelică*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2010
55. Gruian, Alexandru și Morogan, Lucian, *Reporterul de televiziune, ghid practic*, Editura Global Media Image, Deva, 1999
56. Guțu, Dorina, *New Media*, Editura Tritonic, București, 2009
57. Heinen, Armin, *Legiunea Arhanghelul Mihail - o contribuție la problema fascismului mondial*, Editura Humanitas, 1999
58. Iosifescu, Silvian, *Construcție și lectură*, Editura Univers, București, 1970
59. Iosifescu, Silvian, *Literatura de frontieră*, Editura pentru literatură, București, 1969
60. Kapferer, Jean-Noel, *Zvonurile*, Editura Humanitas, București, 1993
61. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, București, 2008

62. Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, I (A-G), Editura Eminescu, București, 1973
63. McLuhan, Marshall, *Galaxia Gutenberg*, Editura politică, București, 1975
64. McLuhan, Marshall, *Mass-Media sau mediul invizibil*, Editura Nemira, București, 1997
65. McLuhan, Marshall, *Să înțelegem media*, Editura Curtea Veche, București, 2011
66. Orian, Georgeta, *Vintilă Horia, un scriitor contra timpului său*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2008
67. Ornea, Z., *Anii treizeci, extrema dreapta românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996
68. Petcu, Marian, *Jurnalist în România, istoria unei profesii*, Editura Comunicare.ro, București, 2005
69. Petcu, Marian, *Istoria presei române*, Editura Tritonic, București, 2002
70. Petcu, Marian, *Istoria jurnalismului și a publicității în România*, Editura Polirom, București, 2007
71. Popa, Mircea, Tașcu, Valentin, *Istoria presei literare românești din Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990
72. Rad, Ilie, *Incursiuni în istoria presei românești*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008
73. Rad, Ilie, *Învățămintul jurnalistic clujean, 1993-2006*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2006
74. Randall, David, *Jurnalitul universal*, Editura Polirom, București 1998
75. Râpeanu, Valeriu, *Stilistica presei române*, în volumul „Sinteze”, Editura Fundației România de mâine, București, 2003

76. Sahia, Alexandru, *Uzina vie*, Editura Ion Creangă, București 1971
77. Sandache, Cristian, *Îngerii căzuți*, Editura Corint, București, 2010
78. Stoian, Marin, *Genuri ziaristice*, Editura Fundației România de mâine, București, 2007
79. Teodorescu, Bogdan, *Cinci milenii de manipulare*, Editura Tritonic, București, 2010
80. Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941*, Editura Humanitas, București, 1995
81. Yves Agnés, *Introducere în jurnalism*, Editura Polirom, București, 2011
82. ***, *Manual de jurnalism*, Tehnici fundamentale de redactare, volum coordonat de Mihai Coman, Editura Polirom, Iași, 1997
83. ***, *Mic dicționar enciclopedic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986
84. ***, *Nouveau Petit Larousse*, 1970